

Thesavrvs|| Locorvm|| Commvnivm|| Jvrisprvdentiae

Barbosa, Agostinho

Lipsiæ, 1697

Cap. XVI. Testis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80071](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-80071)

milit. testam. Carpzov. cap. 7. confit. 2. defin. 5. num. 7.

Limita III. non obtinere, quando institutus totius hereditatis capax non esset. l. 1. C. de secund. nupt.

Limita IV. si lege municipali statuto vel consuetudine de rebus vel personis ius commune disponentibus aliud cautum sit Bart. in l. 1. C. de summ. Trinit. num. 36. Alex. conf. 19. num. 6. in fin. col. 6. incip. circa primum dubium. Gozadin, conf. 49. num. 9. incip. circa primum. Gail. 2. obs. 124. num. 14. Socin. in tract. regul. reg. 495. ubi ibid. 22. limitationibus eam declarat.

II.

Testatus videtur decidere, qui voluntatem extremam in alterius dispositionem committit. cap. cum tibi 13. extr. de testam.

III.

Testatoris voluntas ambulatoria est usque ad mortem. c. cum Marth. extr. de celebrat. miss.

De Testamento inofficio vid. querela Inofficio.

De Testibus in Testamento vid. cap. sequens.

CAP XVI.

Testis.

Axioma 1.

Testis corrupti dictum non valet. licet q. de probat. c. sicut q. de testib. & attest. Panorm. in c. de testam. quia testimonium venale non est veritatis testimonium. cap. 86. 11. quest. 3. cap. 14. 15. quest. 4. cap. 18. de testib.

Testis enim testimonium vendere non debet c. fin. 14. q. 5. & quodab. aere fit, cum fieri debeat sponte, turpiter fit l. 4. §. sibi ff. de Condit. ob turp. caus. unde & Ovid. 10. Eclog.

Non bene conducti vendunt perjuria testes.

Quæ vera sunt in favorem corruptentis, se-
cūs si pro parte non subornante: si tamen pecunia generaliter data sit ut auxilio sit, valet de-
positio. Ludov. Roman. in sing. pag. 9. possunt enim preces in testibus intervenire, dum tamen cestet corruptio. Panorm. in d. 6. 1. secus si cor-
ruptantur. Accus. in l. Dizus ibique Bart. ff. de re judic. l. Divi. 27. ff. de pax. Benedict. Sym-
photian. in Comm. de arrest. amor. arr. 29. pag. 751.

II.

Testibus affirmantibus plus creditur, quam negantibus. gl. in l. diem proferre. §. si plures. ibi que Bart. ff. de recept. arbitr. Berous conf. 24. n. 9. vol. 1. Grat. conf. 83. in causa de qua agitur. num. i. lib. 4. Farinac. quest. 6. num. 200. ubi ampliat.

Limita I. non habere locum regulam in crimi-
nibus, in quibus tam negantibus, quam affir-
mantibus creditur, quando de innocentia rei agi-
tur. Bertrand. conf. 189. col. 2. vol. 1. Ludov. Ro-

man. in l. in illa col. pen. ff. de V. O. Hyppol. de Marfil. in sing. 541. Roland. à Valle conf. 93. in causa de qua agitur. n. 9. lib. 4.

Limita II. quando testes deponerent pro reo; eo enim calu negantibus pro reo magis creditur, quam contra reum. gl. in c. in nostra. de testib. Ro-
man. conf. 156. circa fin. Alex. conf. 169. col. fin. vol.
5. Bald. in l. qui accusare. circa. fin. C. de edend. Claud. de Seysell. in l. ut vim. num. 35 ff. de iust. & jure.

Limita III. quando testes negando pro non delicto deponerent, tum enim major fides adhuc betur pro non delicto deponentibus, quam delictum affirmantibus, ut not. Cepol. in conf. civil.
60. & in conf. crim. 1. quem refert & sequitur Anton. Gabr. in Comment. concl. lib. 1. de testib. con-
clus. 4. num. 21. cum in dubio semper illa presum-
ptio sit capienda, quā delictum excluditur, nec commissum esse censetur. l. merito 51. ff. pro sec.
Joh. Crot. conf. 82. num. 16. lib. 1. & conf. 174. n.
2. & in l. si qui pro emptore. num. 213. ff. de Ius-
cap. Roland. à Vall. conf. 304. numer. 251. & conf.
374. num. 39. lib. 3. Ant. Gabr. in Comment. Con-
clus. lib. 7. concl. 2. impr. ac proinde testes præ-
rendos esse dicentes delictum vel homicidium.
aut spolium non esse commissum iis qui affi-
mant, in specie not. Bald. Felin. ad c. nostra. num.
11. vers. & preferunt. extr. de testib. Goedd. 2.
Conf. Marp. 28. num. 59.

Limita IV. quando deponentes super negati-
va non deponunt super factō, quod potest cadere
in sensum corporeum testis, sed deponunt in eo,
quod cadit in intellectum, ut quia deponunt de
peritia actus, vel de vulnere, quod non sit mor-
tale, vel aliquam non esse prægnantem, tunc si
deponentes negativē sint periti, & deponentes af-
firmativē non periti, peritis plus creditur, Bart.
Socin. in tr. regular. reg. 508.

III.

Testes singulares de facto aliquo deponentes
nil probant. l. ob carmen 21. in fin. de testib. cap.
licet ex quadam 47. cap. in literis 24. de testib. &
atq. ubi gloss. in verb. soli. & in cap. cum dilectus
32. de Elec. cap. licet causam 9. de probat. ibique
Abb. Felin. Alex. conf. 3. vol. 1. Jafon in l. admo-
nendi de jure ratio, quia ubi singularitas est, ibi
varietas & unitas, quilibet enim est solus, sed
contra ius divinum & humanum est, ut dicto
unius tantum creditur, Bald. conf. 400. incip. in
causa Vincentii lib. 1. imò singularitas testium di-
vidit testimonium, & lacerat, quia omne divisum
laceratum est, ideoque testes singulares tanquam
lacerati & divisi non probant Bald. conf. 25. incip.
punctus. col. 1. in fin. lib. 3. Cravett. conf. 41. num.
41. n. 7. Conf. Arg. 1. conf. 142. cum seqq.

Declara verum esse tum, quando de proban-
do actum in specie particularem tractatur. Cate-
rum ad probandum in genere aliquid, scilicet esse
informem, furiosum, hereticum, testes singula-
res probare, fidemque facere, notat Innoc. in c.
qualiter & quando. & c. cum oportet. de accus.
Alex. conf. 92. vol. 5. Myns. 3. obs. 76. Gail. 2. obs.
66. num. 12.

Limita, nisi ex dictis testium singularium.

Gg 2

ju-

judex in credulitatem adduceretur, propter quam possit fidem adhibere testibus singularibus, quia quantam fidem habere debeat judex testibus, in arbitrio ipsius relinquitur, *l. 3. §. 1. vers. magis. ff. testib.* Paulus de Castro in *l. Lucius. ff. de bis qui not. infam.* Decius *conf. 163. in fin. Hyp. polit. in præl. §. diligenter, in l. 6. quis 12. ff. de quæst. vel ubi ageretur de probatione actus conexi, ut si unus testis probat de principio, alius de fine, tunc tales testes, eti singulares, probant Bart. in *l. 1. ob carmen. in fin. ff. de testib.* Felin. in *cap. licet. ex quadam. de testib.* Testes enim singulares ut varii dici non possunt, quando in effectu convenientiaco, de quo est controversia, Augalt. Bero. *conf. 175. numer. 55. p. 3.* cum sufficiat eos in facto principali esse concordes, licet in aliquibus circumstantiis discordent. Cravett. *conf. 267. num. 6.* Berou *conf. 20. numer. 3. col. 3.* Gylman. *rom. 2. p. 1. vot. 1. n. 66. & 67.**

VI.

Testis unus nullus testis, *l. 9. C. de testib. c. 2. extr. eod.* Farin. *de testib. q. 63. pr. l. Maritus 20. de quæst. etiam si ab homine in dignitate posito proferreatur. arg. cap. ego soliss. diff. 5. Val. Max. 4. d. memor. 1. numer. 11. Covar. præl. q. 33. 17. vers. bis accedit. præfertim si de causa criminali ageretur. Deut. *cap. 17. & cap. 17. vers. 15. vox enim unius, vox nullius est.* Harmenopol. *6. cap. p. 2. p. 1. κεκολυμένου.**

Limita I. nisi de suo facto vel coram se gesto testeatur, *cap. 28. & ibi Myns. num. 11. extr. de testib.* Umm. *in processu judic. diff. 16. thes. 6. num. 40.* ubi refringit tantum ad Principem, non vero quod alios admittit, secutus Boët. *decis. 221. n. ulti.* addat *le quæst. fin. de adil. edit.* Regner. Sixtin. *1. conf. Marp. 1. n. 85.* Matth. de Afflict. *decis. 369.*

Limita II. in teste integræ fidei & probatae vitate, spæctata conscientiæ, nota probitatis, Lud. Zunde. *in res. pro ux. num. 104.* Hujus enim testimoniis plene credi, text. est in *c. nobilissimus. diff. 97. cap. 1. 8. q. 3. add.* & Gramm. *conf. 13. n. 15. & seqq. cum pluribus ibi relatis in criminalibus.* Jac. Phil. Port. *concl. reg. & commun opin. lib. 1. corol. & reg. 5. ad fin. vers. limita in teste valde digno. confer & ea, que latè trad. Hippol. de Mar. fin. 144. & Tiraquell. *in rr. de pœn. caus. 51. n. 61.* Farin. *d. q. 63. n. 50.**

Limita III. si à partibus sit approbatus, quo casu ex consensu partium potest fieri, ut unus testis plenam fidem & probationem faciat, *l. 1. p. 1. folio 1. §. 6. vers. 5. d. urum de V. S. Bart. in l. etiam. & in l. 1. parentes Cod. de testib.* Anton. de Burr. *in cap. 1. de probat. Speculat. in tit. de teste. §. restat. Socin. in tr. reg. 507. Covar. 2. var. resol. c. 13. n. 1. vers. ceterum.* Farin. *d. q. 63. n. 18. Umm. d. diff. 16. lib. 6. n. 40.*

Limita IV. Si agitur de remodica, vel præjudicio modico, Jul. Clar. *lib. 3. §. fin. q. 53. num. 21.* Umm. *d. loc. num. 40.* Farin. *1. q. 63. n. 50. vid.* & Gothofred. Pac. & Dd. *ad l. 5. C. de testib.* Berlich. *1. conclus. 26. n. 58.*

Limita V. quando pro rei innocentia vel defensione depôneret, eo enim casu & unicum singularem testimoniis fidem plenam facere, subjungunt

Jason. *in rubr. de jurejur. n. 8.* quero refert & sequitur Wesenb. *1. conf. 19. n. 2.* add. Egid. Bossi. *in præl. crim. tit. de defens. reor. n. 10.* Gabr. lib. de testib. *concl. concl. 1. n. 37.* Regn. Sixt. *2. conf. Marp. 16. num. 69.*

Limita VI. si fuerit productus per partem. Productione enim censetur approbarus. arg. *l. cum precum. C. de liberal. causa.* Fr. Virius *lib. 3. decis. 505. n. 12.*

V.

Testis non juratus plenam fidem non facit, *l. jurisjurandi 9. C. de testib. cap. tuis 39. extr. eod. tit.* injuratus enim testis nihil probat, sed tanquam illegitimus rejicitur, *l. 9. l. testum 18. Cod. de testib. cap. si testes in fin. 4. quæst. 3. Setzer. 3. de juram. 9. num. 3. præfertim quod juris naturalis, ut testis juret, Menoch. arb. quæst. 26. num. 3. Setzer. d. cap. 9. num. 8. ac proinde juramentum testis subfstantialis sit testimonii solennitas, argum. cap. 1. extr. de sponsalibus.*

Declara & limita I. cum Menochio *1. arb. quæst. 26. numer. 5.* non procedere quoad qualcum qualem probationem, ut stante paritate probationis his testibus non juratus deseratur. Alex. *in l. milit. num. 7. Cod. de testam. p. cap. cum olim effusus 12. de privil.* & *conf. 147. numer. 2. lib. 6.* Cravett. *conf. 198. in fin. Curt. jun. conf. 106. num. 8.*

Limita II. non obtinere eam quoad præsumptionem, quam vere tales testes faciunt, *cap. cum olim 7. ubi Abbas not. ab. 3. de dol. gloss. in cap. cum olim de privil.* Alex. *conf. 24. lib. 2.* Felin. *in cap. tuis. num. 2. de testib.* Cravett. *in annot. ad Vestrum lib. 6 cap. 2. num. 40.* maxime si testis injuratus est honestus & spectate fidei. Freher. *2. de Existimatione.* ac dictum ipsius testis aliorum testimoniorum confirmetur, quam tamen limitationem non aliter, nisi de lev. admittit Umm. *d. diff. 16. lib. 9. n. 61.*

Limita III. quando non juratus deponeret super eo, quod est notorium, arg. *cap. super eo. 3. de testib. cogend. dummodo deponat ab plenam judicis informationem.* Innocent. *in cap. penult. de postul. Prælat. Socinus in tract. regul. 51b.*

Limita IV. Ubi pars remitteret juramentum, *cap. tuis 30. de testib. gl. in c. 2. de probat. & gl. in l. 1. in pr. ff. de fer.* Gail. *1. obis. 102. n. 2.* Graveus. *concl. 101. confid. 2.*

Limita V. ubi statutum dat judicis arbitrium in procedendo, & judex juramentum remitteret, Bart. *in l. filiusfamil. ff. de donationib.* Gail. *d. observ. 101. num. 13.*

Limita VI. ubi princeps mandaret alterius ut se informet, etiam testibus non juratis, *gl. fin. 45. in cap. 1. de pace tñend.* ibidemque Bald. *in testib.* Fendor. Plures limitationum casus adducunt Hypolit. *single. 434. & 460.* Jason *in reper. ad monendi. ff. de jurejur. ubi vid.*

VI.

Testis unius inhabilitas habilitate alterius suppletur, Bald. Alex. Jacob. de S. Georg. *in l. 6. quis ex Argentariis. 6. cogentur. ff. de edend.* Felin. *in cap. 1. vers. 5 dicit Baldus de prescript.* & *in c. nobis. not. ab. 1. de simon.* Jason *in l. eman. cap. 1.*

cipari. verf. sic etiam. Cod. de collat. Salicet, in l. bone fidei. verf. item sibi scindum. C. de reb. cred.

Alex. conf. 56. verf. secundo potest responderi. vol.

2. Ratio, quia dictum testis minus idonei consideratur per contestes fide dignos. Bald, in l. Gallus, §. ille casus, de liber. & posthum. Salicet. in l. in bona fidei. col. 8. C. de reb. cred. Roman. conf. 290. Alex. conf. 56. col. 4. fin. vol. 2. Bertrand. conf. 212. col. 4. vol. 1. Paris. conf. 120. vol. 1. Curt. in tract. de testib. concl. 1. adeo ut testem unum valde dignum & alium testem infamem plene probare, notaverint Bald. & Ang. in l. si quis ex argenteariis. ff. de edend. ut refert Hypolit. alle-gans plura in l. de minore §. tormenta. col. 3. in princ. ff. de quaest. & hanc tententiam commendant Jason in reper. l. cunctos populos. col. 3. de summa. Trinit. Roland. à Valle conf. 19. numer. 9. volum. 3. Gabr. lib. 1. de testibus. conclus. 5. numer. 1. Regner. Sixtin. 2. conf. Marp. 10. num. 60.

Limita, nisi quando testes omnino sint illegiti-mi, quo casu numerus defectum non supplet. Cravett. conf. 57. col. penult. libr. 7. Corn. conf. 53. item sunt multi. col. 3. libr. 1. Alex. conf. 99. col. 4. libr. 4. Vasquez. libr. 2. contr. cap. 33. numer. 14. Regner Sixtin. 3. conf. Marpurg. 8. numer. 83.

VII.

Testes plures praeferendi sunt paucioribus. cap. in nostra 132. de testib. l. ob carmen 21. §. si testes, ibidemque gl. ff. cod. gl. in cap. si testes 4. quaest. 5. Gabr. 1. commun. conclus. sub. tis. de testib. conclus. 9. num. 56. illat. 23. Vult. 2. conf. Marp. 30. num. 14. ideoque probatio per plures testes ei anteponitur, quae sit per minorem numerum testium, c. li. et causam 9. verf. ex premissis, de probat. & ibi Abbas, & Imol. Ruin. conf. 71. vol. 2. Regner Sixtin. 3. conf. Marpurg. 8. numer. 83.

Limita secus esse (1.) quando aliae causae & circumstantia existerent, ob quas minor numerus testium majori praeferri debeat, veluti si pauciores numero verisimilia deponerent, his enim major fides est adhibenda, etiamque numero pauciores, quam deponentium contrarium, Johan. Ludov. decisi. Peru. 14. n. 2. Menoch. 2. de arb. judic. quaest. caus. 472. num. 24. Vult. d. conf. 30. num. 219. vel (2.) quando in specie deponerent, cum testibus duobus in specie deponentibus magis credendum sit, quam mille testibus deponentibus in genere, Mynf. cent. 3. obser. 76. Gail. de pignor. obser. 22. num. 12. per ea quae not. In. nocent. in cap. audit. de precript. num. 4. Natt. conf. 572. num. 10. Alex. conf. 88. num. 8. & num. 10. vol. 5. vel (3.) quando simul cum instrumento deponerent, quia testibus deponentibus simul cum instrumento plus creditur, quam aliis, etiamque contra instrumentum deponentes essent duplo plures. Imol. in c. cum Jobannes, de fid. instru-mentor. quem refert & sequitur Corn. conf. 232. num. 4. & conf. 219. num. 8. vol. 2. & conf. 261. n. 13. vol. 4. (4.) quando essent digniores, gloss. in cap. in nostra. ibique Hostiens. Panorm. Imol. Fe-lin. de testibus. Alex. conf. 27. col. fin. vol. 2. Pa-ris. conf. 11. vol. 1. Vult. 1. conf. Marp. 15. num. 228.

Gozadin. conf. 13. col. penult. Hypolit. conf. 51. num. 22.

VIII.

Quousque matrimonium prohibitum, eousque invito testimonium dicere non compelluntur. Ratio consistit in reverentia & affectione, quam haec persona sibi invicem debent l. 4. ff. de Test. Ita cavitur, ne regulariter denuncietur invito testimonium dicere adversus sacerorum, generum, vitricum, privignum, sponsum, forinum sobrinorum natum, eosque qui simili sunt gradu l. 4. 1. 5. ff. de test.

Declarata, ut procedat, nisi veritas aliter haberi non possit. Sic enim uxorem contra maritum, generum contra sacerorum in civilibus admissum fuisse testatur Sande L. 3. Tit. 10. def. 3.

IX.

Quoties in ipso examine testimoniū nullitas occurrit, toties repetitū testimoniū seu novum examen super iisdem articulis locum habet. Quia sic idem est, ac si nunquam testes fuisse examinati. arg. l. quories 6. ff. qui satis. cog. Ita ergo reproducit fieri potest, si citatio partis adver-sae fuerit omisita, Mev. P. 3. Dec. 14. Si testes non jurati depositerint. Carpz. in Process. Tit. 13. art. 4. n. 87. Si super interrogatoriis non sint exami-nati. Gail. Lib. 1. obser. 105. n. 12.

X.

Quoties actus non est iterabilis, toties diversificativa singularitas testimoniū nullam fidem me-retur. Quia sic revera diversum & contrarium inducitur testimonium, nam ad diversum finem tendit & aliud factum. Hinc non majorem me-retur fidem, quam si unus depositisset. cap. 9. extra de probat. Exemplum est in homicidio, quod non potest dici probatum, si unus illud in foro, alter propè portam commissum dicat.

XI.

Quoties actus est reiterabilis, toties diversitas testimoniū aliquid probat. Quia sic ratione finis hoc testimonium videtur unum, & convenire. Tendit enim ad idem factum probandum. Exem-plum est in adulterio, in jure venandi, decimam, &c. Hinc etiam si unus deponat de tritico, alter de hordeo, probate tamen videntur deci-ma. Gail. L. 2. obser. 66. n. 11. § 12.

XII.

Testis ultro se offerens ad testificandum habe-tur pro suspecto, c. 2. de testib. l. si quando 19. C. cod. Bart. in l. post legat. §. his verò. ff. de his qui-bus ut indignis. Bald. in Autb. sed novo. C. scicri-beratur. & in l. quoniam liberi. in pr. C. de testib. Grammatic. conf. 2. num. 6. Hypolit. conf. 2. n. 4. Capell. Tholosan. quaest. 385. prae sumitur enim esse ejus inimicus, & ita non est idoneus. Gloss. & Bart. in d. §. his verò. & in l. qua omnia. ff. de pro-curat. & in l. libertus, ubi Bald. C. de testib. Angel. in l. 2. §. diem. ff. quemadmod. test. aper. Hypo-polit. d. conf. 2. num. 42. Vult. 1. conf. Marp. 15. num. 224. Mynf. 4. obser. 3. Excipe, nisi sit homo lega-lis, & omni exceptione major. Treutler. vol. 2. diff. 5. thes. 6. lit. e.

XIII.

Testis per facti, non per juris verba deponere debet. Dec. conf. 524. n. 3. vol. 4. fac. 1. stipulatio

(Gg) 3

ist

ip. a. b. libere 38. §. hec quoque 7. ubi gloss. & Bart. de V. O. Paris. conf. 267. num. 6. Berou. tons. 201. num. 35. Gylman. tom. 2. part. 1. vot. 1. numer. 66. & 67.

XIF.

Testis qui in uno vacillat & reprobatur, in omnibus sit suspicitus. cap. fraternitatis 4. de heretic. Socin. conf. 54. num. 20. vol. 4. Gylm. in d. loc. n. 23. Ita testi mendienti in uno, in reliquis non creditur. cap. testimoniam 54. de testib. gloss. in l. solum. cod. 111. Alex. conf. 39. in causa. libr. 5. num. 10. Vasquez. lib. 2. contr. cap. 33. numer. 17. qua de causa contrariatem in testibus omnem fidem derogare eosque suspectos reddere dicuntur. l. qui falso 16. ff. de testib. c. licet causam 9. de probat. c. literas 14. de presumpt. cum similibus à Reuber. allegatis in tract. de testib. p. 3. num. 143. Decian. resp. 59. num. 10. vol. 3. Paris. conf. 83. n. 38. p. 1. quo faciunt, & quæ de hac re traduntur a Campes. in tractat. de testib. regul. 178. & seq. ac proinde falsi eum teneri ex cap. licet 9. de probat. l. qui falso 10. ff. de testib. voluit Bart. in l. eos 27. per illum textum in 1. respons. ff. ad L. Cornel. de falso. nisi quando animo corrigendi posteriora dixisset. cap. præterea 7. de testibus cogend. Vasquez. lib. 2. contr. 33. num. 8.

XV.

Testibus malam rationem reddentibus omnino credendum non est. Alex. conf. 90. in fin. lib. 4. Angel. Aretin. in §. bone fidei. col. pen. vers. 8 quid. judic. Instit. de act. Ruin. conf. 13. n. 2. adeò ut etiam statutum in contrarium locum non habeat. Ruin. conf. 134. in fin. lib. 5. Dec. conf. 39. num. 5. Tiraquell. in tract. de nobilitate. cap. ult. num. 99. nec consuetudo quicquam operari possit. Jalon in l. de quibus. num. 65. ff. de LL. Debent enim testes necessariæ & concludentes allegare rationes, ut dicta eorum probationem fortiantur. Klock. 3. consil. 196. numer. 14. & 15. Cevall. comm. opin. 664. v. 3. p. 168. per l. nam ad hoc. C. unde legit. l. neque naturales. C. de probat.

XVI.

Testis in sua causa nemo est idoneus, l. omnibus 10. C. de testib. l. nullus 10. ff. cod. c. de cetero 14. extr. eod. c. item nullus 4. quas. 3. Nulli enim fides adhibenda, cum testimonium dicit de re cuius commodum vel incommodum ad eum pertinet. Speculat. in tit. de testib. §. 1. vers. item & testis. Regner. Sixtin. 2. conf. Marpurg. 10. numer. 140. quod procedit, quando non solum ex depositione tali commodum aut incommodum pecuniarium, sed etiam si commodum honoris vel laudis, aut incommodum vi Imperii scil. proficiunt potest. Felin. in cap. cum à nobis. num. 12. de testibus. Corn. conf. 217. num. 6. lib. 4. Cravett. de antiqu. temp. p. 1. vers. quod in libro officiali. §. fin. Vasquez. 2. contr. cap. 34. num. 4. vid. hac de re Umm. in process. judic. dip. 16. lib. 4. num. 33. Socin. ubi regulam dupliciter limitat in tract. reg. 527. 518. Jalon in l. si duo patroni. §. idem Julianus. vol. 4. vers. accedit. ff. de jurejur. & in l. senium. C. qui testam. fac. poss. Dec. conf. 94. numer. 2. Grammatic. conf. 59. num. 5. & decis. Neapol. 73. numer. 18. quod tamen intellige verum, si id agatur immediate, secus enim

est, si fiat id mediæ & in consequentiam, quo casu testis pro commido non repellitur, fac. text. in §. legatariis. inst. de testam. Jalon in l. si quis nec causam. ff. si cert. pot. & in l. quod in fin. l. de judic. & in l. distantibus. col. 2. vers. ex ista. C. de testam.

XVII.

Testi dubitativè deponenti non est credendum. Bart. in l. 2. §. item Labeo. numer. 5. de aq. plur. Roman. in l. qui hereditatem de acquir. hered. Non enim potest facere apud alios, quod ipsi dicent non sit firmum. Carol. Molin. in confit. Paris. lib. 1. §. 5. n. 27. Welsenb. 2. conf. 38. num. 22. idem est si ambiguis deponeret, tunc enim pro nullo habetur. Alex. conf. 152. vis. n. 2. vol. 5. Welsenb. 1. conf. 20. num. 6.

XVIII.

Testes discordes ad concordiam quantum possibile est reduci debent. cap. cum tu 16. extr. de testib. Bart. in l. Gallus. §. ille causa. num. 3. ibi que Alex. num. 16. ff. de liber. & possib. l. si statua 27. ff. de injur. & conf. 19. in questione propria. num. 2. vol. 2. Bald. in l. item videndum, per illum textum. ff. de petit. hered. & §. quibus in princ. 4. confit. Cod. in 3. notabil. & in tit. de pace Constantia. verb. die Lune. Imola in cap. inter corporalia. per gl. in verb. sex mensis. de transl. Prelat. Aretin. in l. si cui. in pr. notabil. 2. ff. de legat. 1. Capoll. conf. crim. 60. n. 1.

Amplia I. hoc non solum procedere in testibus, verum etiam in instrumentis, cap. inter dictos 6. §. ceterum. extr. de fide instrument. Cyn. in l. in exercend. 15. C. cod. Alex. conf. 122. colum. 1. vol. 5. Dec. in l. paci a novissima. C. de paci. num. 5. & conf. 195. n. 3.

Amplia II. non solum in causa civili, sed etiam in causa criminali. Felin. in d. c. cum de testibus. Dominic. in e. 2. §. fin. in notabil. ult. ext. de pen. Laurent. Tennin. in tract. cautel. cau. 267. num. 6.

Amplia III. obtinere non modo, quando diversæ partis testes discordes reperiuntur, verum etiam ubi pro cædem parte producuntur testes sunt contrarii. Imol. in l. inter stipulantes. §. si. Sichum. vers. & predicta procedunt. de V. O. glanc. in nostra. extr. de testib.

Declarat & limita l. nisi quando contrarietas inter partis & testium dicta resultaret, quia tunc partis dictum nullam pro se fidem faceret. l. exemplo 7. C. de probat. Innocent. in cap. cum contingat. circa princip. de offic. delegat. Abbas in d. l. cap. cum tu. per cap. in presentia 8. extr. de probat. ubi quidem hoc verum esse ait quod partis & testium dicta, non autem quoad partis dicta tantum, cujus contraria bene concordari possunt. Castr. post Baldum in l. 2. ff. ne quis tam. Socinus in l. 2. §. creditum de rebus credit. numer. 14. vers. nota tamen. Dec. in d. l. paci a novissima. numero 5. & confil. 195. numer. 3.

Declarat II. procedere quod dicta testium cum dictis partis producentis, secus quod dicta adverari, quæ cum testium contra se producentum dictis concordati possunt. Curt. Jun. in d. §. creditum. num. 15. vers. secundo limita. Ibidemque

que Dec. num. 8. Abbas in cap. cum Johannes, extr. de fid. instrument.

Declarata III. ut non procedat, quando cum partis assertione etiam testes essent, quia tunc concordium testium respectu, concordia locum habebit, d. t. de cum tu. & d. e. cum Johannes 10. Curt. jun. d. n. 15.

Declarata IV. procedere, quando aperte testium dicta partis dictis contradicunt, secus si ipsa dicta essent dubia, qui tunc interpretari debent secundum ipsius partis intentionem, l. si quis intentio- ne 66. ibique Bart. ff. de judic. Alex. conf. 88. col. pen. circa print. vol. 5.

XIX.

Quicunque prohibentur testes esse in judicio, nequeunt etiam esse testes in testamento, l. 20. §. 5. de testam. justa a balaandrin. lecit. fac. l. 13. l. 47. l. 15. de testib. ita v. c. accentur adulterii damnati ab utroque testimonio, l. 18. de testib. re- petundarum damnati, d. l. 20. §. 5. de testam.

Limita (1.) in heretico, vid. l. 21. C. de heret. (2.) in muliere, quae ē τάς οὐς αλαζόν, ut Har- menopolus loquitur, i. e. quae ad constitutionem actus pertinent, seu ubi lex certum numerum testium ad faciendum actum aliquem recipit, testis esse nequit, §. 6. Inflit. de testam. sed bene ē παραδειλαζόται, i. e. in his actibus, quae nudam exigit probationem, l. 18. ff. de testibus.

XX.

Quoties conjunctio testium inter se tantum adest, toties non vivitur testamentum §. 8. Infl. b. r. ubi exempla. Cessat enim hoc casu fra- dis suspicio, cum ad testamentum alienum adhi- beantur.

XXI.

Quoties conjunctio testium cum testatore ad- est, toties illa vivit, que est ratione potestatis, non quae est ratione sanguinis, §. 9. Inflit. de Te- stam. ordin. ubi exempla. Ratio est, quia vinculum potestatis inducit unitatem personarum. Ne- mo autem in propriâ causâ testimonium ferre potest, l. 10. C. de Testib.

XXII.

Quoties adest conjunctio testium cum herede, toties, qualisunque illa sit, vivit, §. 10. Inflit. de Testam. Quia cum totum hoc negotium principaliter tangat heredem d. §. 10. Inflit. heres in re suâ videtur testimonium ferre, contra d. l. 10. C. de Testib.

XXIII.

Quoties testimonii dictio est veritatis, toties & primarium & secundarium interesse testis vi- vit testimonium, quia ita quis testis esset in pro- priâ causâ l. 10. C. de test. Ita venditor nequit te- stis esse pro emtore, quia obligatus est ad evictio- nem. Carpz. P. 1. Conf. 16. def. 68. Sic nec advo- catus in causâ clientis. Brunnem, in procl. Civil. cap. 20. n. 13. seqq.

Limita (1.) ut procedat, si interesse fuerit ne- cessarium & immediatum. (2.) ut interesse secun- darium non quidem penitus repellat testem, si- dem tamen minuat. Earinac. Prax. Crim. q. 60. n. 9.

XXIV.

Quoties testimonii dictio est solennitatis, to- ties mulier non admittitur; quoties verò veritas, admittitur. Quia solennia mulieres sunt in- capaces. Ita ergo mulier in testamento solenni testis esse nequit. Sicut nec in causa feudalii su- per investiturâ Wesenb. ad ff. Tit. de Test. §. 28. E- contra in testamento militis vel partis inter libe- ros testis esse potest. Manz. de Testam. valid. & in- valid. Tit. 5. q. 1. n. 11.

XXV.

Quoties testimonii dictio est solennitatis, to- ties sufficit, principaliter negotium ad testem non spectare. Quia hoc casu aliunde vel per alios testes veritas poterit haberi, & ita numerus testi- um supplet defectum qualitatis. Exemplum de Legatario & Fideicommissario est in §. ii. Infl. de Te- stam. ordin.

XXVI.

Quoties testimonii dictio est solennitatis, to- ties sufficit testes habiles fuisse tempore actus ge- sti. Quia solennitatis non ex dubio rerum even- tu, sed ex eo tempore, quod adhibentur, sunt as- sumenda. Conf. cap. 73. de R. J. in sexto. Exem- plum est in testamento condendo l. 22. §. 1. ff. qui testam. fac. poss.

Declarata, ut non interfit, sive revera eô tempo- re habiles fuerint, sive ex communi hominum o- pinione, §. 7. Infl. de Testam.

XXVII.

Quoties testimonii dictio est veritatis, toties testes habiles esse debent tempore depositionis. Quia sic in depositione demum fidem faciunt Judicii. Ita ergo libertus potest testari de iis, quae in servitute vidit. l. 99. §. fin. ff. de V. S. Sic pupillus de eo, quod in impubere aetate vidit. Zoes. ad ff. Tit. de Test. n. 4. Idem est in testamento proban- do ejusque veritatem. Conf. Manz. de Testam. va- lid. & invalid. Tit. 5. q. 4. n. 34.

XXVIII.

Testis in deponendo non debet assumere par- tes judicis, Wesenb. p. 2. conf. 58. num. 25. testis enim non est judicare. Innocent. in cap. cum cau- sam de testam. Bart. & Dd. in l. quinto testamento. §. fin. de testam. sicut nec testis esse potest in causa, in qua consuluit. Bart. & Dd. in l. admonendi. col. 8. vers. venio ad tertium. Alex. conf. 15. co- lum. penult. vol. 3. Vult. 1. conf. Marpurg. 15. nu- mer. 232.

XXIX.

Testis omni exceptione major dicitur, cui ni- hil objici potest, gloss. in §. item verbis. Inflit. de inuic. stipulat. Dec. in l. 2. ff. de Reg. Jur. Cra- vett. conf. 99. col. penult. Roland. à Valle conf. 7. num. 13. Joseph. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1360. incip. teles omni exceptione maiores. Regner. Sixtin. 2. conf. Marpurg. 8. num. 148.

XXX.

Testem producens, eum impugnare nequit, gloss. in §. & licet. in fin. in verb. & supplicia. Autb. de testib. collat. 7. Bald. in c. licet. de testib. Jason in l. 1. §. 1. de V. O. Alex. conf. 7. vol. 1. adeo qui- dem, ut quamvis eo usus non sit, tamen non poter- rit opponere in ejus personam, si ex adverso producatur. Bald. in l. 1. §. beatis. ff. de postulan-

(Gg) 4

do. 25

do. & in l. data opera. C. qui accusare non poss. Cravett. in tract. de antiqu. temp. part. princ. 1. §. queritur. num. 15. nec possumus testē à me in quādā causa productum, in aliis causis contra me productū reprobare, ex quo ipsum semel approbavi. Archidiacon. & post eum Johan. de Turre Creemat. in cap. accusatores. 3. q. 8. c. si testes. vers. si quis 4. q. 3. Ex quo enim quis ad testimoniū vocatur, eo ipso videtur approbatus esse per eum, qui ipsum vocari fecit. Capoll. cauel. 217. Specul. in tit. de testib. §. sepè vers. quod si eum. 1. 17. C. de test. Tyndarus de test. lib. 3. cap. 1. n. 8. Boer. de cī. 245. n. 1. Vivius in comm. opin. verb. Testis producūtus pro me. Farinac. quæst. 62. illat. 10. n. 211. & plene probant Cephal. consil. 82. n. 46. Surd. consil. 390. n. 18. licet unicus sit. Cephal. consil. 65. n. 56. Hondonedæus consil. 99. n. 26. Panciro. consil. 171. n. 4. & 5.

Limita, ut procedat axioma de inhabilitate testium, contra quam postea excipere nequit producens. Non etiam de iis, quæ contra producentem assertorū testis productus: nam hæc nihil minus refutare licebit producenti. Conf. Brunnen. ad l. 17. C. de Test.

XXXI.

Quotiescumque lex numerum testium absque præfinitione requirit, tunc videntur duo sufficere, l. ubi numerus. 12. de testib. l. inter illam 217. in fin. de verb. signif. Pluralis enim locutio duorum numero est contenta. l. si gemina 10. arbor. furt. cī. ubi Bart. cap. 2. de fil. presbyt. vid. supr. lib. XIV. cap. Pluralis.

Limita, ut procedat assertio, quando testes adhibentur ad actum inter vivos, in quō testes tantum adhibentur ad fidem rei gestæ faciendam. Hæc autem ex ore duorum vel trium testium haberi potest. cap. 40. de testib. in sexto.

XXXII.

Quoties leges absque præfinitione requirunt testes in materia ultimæ voluntatis, toties quinque sunt necessarii, arg. l. ult. §. ult. C. de Codicill. Quia hic testes adhibentur non solum ad probationem rei gestæ, sed etiam solennitatis ergo, unde ad minimum quinque requiruntur, exemplo legatorum, donationis mortis causâ, codicillorum. Exemplum est in Nov. 107. cap. 1. ubi co casu, quō in testamento patris extraneis aliquid relictum est, simpliciter testes requiruntur, hinc ibi quinque adhibendos esse, contra Carpz. P. 3. Conf. 4. def. 10. defendit Stryck. Disput. de testamento paterno inter liberos. cap. 4. n. 47. Conf. Brunnen. add. l. 12. ff. de Testib.

Limita, ut procedat in ultimis voluntatibus condendis: nam postquam conditæ sunt, si tenor carum probandus sit, duo sufficiunt, uti decisum refert Mev. P. 4. dec. 13. Et in Facultate Juridica Viadrinæ ita responsum testatur Brunnen. add. l. 12. ff. de testib.

XXXIII.

Quoties ab utrâque parte litigantium æqualis est conjunctio vel amicitia cum teste, toties valer ejus testimonium. Quia æqualis conjunctio æqualem parit affectionem, hinc cessat causa prohibitionis, Mev. P. 4. dec. 31. Sobrinus ergo

in causâ sobrinorum idoneus erit testis, cùm tamen alias repellatur l. 4. ff. de Testib.

XXXIV.

Quoties causa universitatis singulorum utilitatem respicit, toties testis ex universitate inhabilitis est. Quia sic testimonium dicitur in propriâ causâ. Commodum enim ex hac re ad ipsum redundat. Ita ergo si agatur de Jure pacendi in pratis communibus, auff denen Stadt. Wiesen de Jure pifcandi &c. civis nequit esse testis. Carpz. P. 1. C. 10. def. 65.

XXXV.

Cuicunque sub silentiū fide factum aliquod commissum, ille ad testimonium dicendum regulariter non compellitur. Quia alioquin fidem falleret, & proditor illius facti existeret. Quod grave dicitur Ulpiano l. 1. ff. de Conf. pecun. Ita sacerdos non debet testimonium dicere ratione revelati in confessione. Carpz. P. 1. Conf. 16. def. 70. Neque Advocatus ratione ejus, quod ipsi à cliente secretò revelatum est, Berlich. de cī. 101. Neque medicus contra agrotum testis producere poterit.

Amplia, ut procedat etiam de tacitū fide silentiū, modò non agatur de facto turpi & criminis committendo. Conf. Carpz. in Prax. Crim. 9. 134. n. 63.

XXXVI.

Quoties veritas ex naturâ delicti aliter habeti non potest, toties admittuntur etiam testes inhabiles. Quia alioquin probatio deficeret, & delictum manere posset impunitum. Ita ergo inhabiles admittuntur in omnibus delictis, quæ sunt difficilis probationis, uti furtum, adulterium, simonia. Item in criminibus in loco secreto vel tempore nocturno commissis. Non etiam in homicidio, injuriâ, vid. Carpz. Pr. Crim. q. 114. n. 35. seqq.

XXXVII.

Testimoniis credendum non est, sed testibus, c. tua nos 8. extra. de cobabit. Cleric. l. 3. ff. de Testib. W. cī. 1. cons. 19. n. 19.

XXXVIII.

Testes & instrumenta procedunt à pari, l. in exercendis 15. C. de fide instrument. Bart. in l. si quis ex Argentariis. §. nec iterum. n. 3. de edend. Ripa in rubr. C. eod. sit. n. 1. Tiraquell. de retratt. proxim. §. 2. gloss. l. §. 11. & 13. Zaf. sing. respon. lib. 2. cap. 23. num. 15. Menoch. remed. recip. l. 198. vid. supr. lit. I. cap. de instrumentis, in antiquis tamen instrumenta testibus prævalent, cetero loco l. de probat. ubi Dd. & Cravett. conf. 54. n. 15. Chassan. conf. 15. n. 4. Felin. in cap. casum. n. 16. de probat. Paris. conf. 104. n. 46. vol. 1. Montan. fin. regund. c. 66. n. 5. 6.

XXXIX.

Testes recipiendi non sunt lite non contentata cap. 1. & seq. extr. ut lit. non contentata, cap. accedens 4. extr. eod. sed demum post eam contestatam, cap. quoniam frequenter. in prī. eod. tit. Lanfranc. de testib. cap. 8. num. 30. Gail. 1. obser. 92. in prī. Farin. de testib. quæst. 76. num. 2. Quod si contra fieret, depositione nulla & iniurialis foret, ut ne quidem consensu partium fieri possit.

possit. Farin. *ibid. num. 6.* præterquam in casibus exceptis, de quibus Umm. *in judic. process. diff. 56.* *thes. 7. num. 47.*

XL.

Testes duo æquipollent tabellioni, gl. *in c.* placuit. §. *hac. de prescr. in fin. 16. q. 3.* vid. *supr. tit. N. cap. de Notarita.*

XL1.

Testis de auditu deponens nil probat, *l. refi. um 18. l. solam 4. C. de testib. l. 2. §. idem Labeo 8. ff. de aqua pluv. arcend. Innocent. in cap. prætra. & cap. causam que de testib. Joseph. Ludov. decis. Perus. 106. num. 19. Matth. de Afflict. decis. Neapol. 248. num. 5. Zaf. cons. 4. num. 16. vol. 2. Vult. 1. cons. Marp. 15. num. 314. Mynsing. 6. ob serv. 38. Befold. consil. 46. num. 70.*

Limita, nisi quando versamur in antiquis, per ea, quæ tradit Cravett. *in tract. de ant. q. tempor. p. 1. §. vito de fama in antiquis. num. 1.* & seqq. allegatus à Gœdd. 1. cons. Marp. 28. num. 202. Moeßlin. Pistoris 1. consil. 27. n. 18. & 19.

XLII.

Testis de proprio facto deponens plene probare dicunt, *l. quaro 38. §. fin. ff. de edil. edit.* Paul. de Castr. *in l. servos. C. de testib. & in l. qui- que, in fin. C. de serv. fugitiv. Petr. de Beni- tend. decis. 62. dubium erat. Tiraquell. post alios multos a se citatos in tract. de retract. consang. §. 1. gloss. 14. num. 47. Francisc. Vivius in commun. opin. 304. *incip. testis unicus. Matth. de Afflict. de- vis. Neapolit. 369. num. 6.**

XLIII.

Testis propriati turpitudinem allegans non est audiendus Bald. *in l. si duo patr. 13. §. idem Julianus 2. in fin. ibi: nec patiemur judex debet, ff. de jurejur. Henric. Boich & Dd. in c. inquisi- tio. §. tertie de accusat. Viv. Commun. opin. lib. 2. opin. 285.*

XLIV.

Testis de credulitate sive judicio suo depo- nens non probat, gl. *in l. testimonia de testib.* Bart. *in l. 2. §. item Labeo in verb. dicitur habere. ff. de ag. pluv. arcend. Innocent. & Dd. in c. quod- tis 5. de testibus. quanquam textus ille aliquod testimonium credulitatis nempe cum relatione majorum admittat. Alex. *in rubr. ff. de jurejur.* Dec. cons. 246. in causa inquisitionis n. 5. & cons. 524. vissi his que plero. & cons. 67. requisitus numer. 2. adeo ut ne is quidem testis probet, qui se firmiter sive per certo credere dicit. Dec. cons. 524. vissi his que plen. num. 2. Bald. *in l. sive posse- deris. vers. quaro C. de probat. per text. in d. c. tertio loco de probat. ibi: se pro certo credere. A- postol. ad Matth. in sing. 37. Nosa quod si quis.* num. 14.*

Textus juris omnium auctoritatem superat. Vult. 1. cons. Marpurg. 34. num. 49. unde etiam & dicta Dd. secundum leges & jura ab ipsis al-

legata intelligi debent. Bart. *in l. non solum §. si li- berationis ff. de liberat. legat. l. cum quidam. 12. ff. de his quib. ut indign.*

II.

Textus, cuius matrius est intellectus, nullum validum præstare argumentum potest. Bart. *in l. in ambiguo 3. de reb. dub. vid. supr. l. in 20. ce Lex.*

CAP. XVIII.

Theologia.

Theologia super omnes scientias est favorabi- lis, c. cult. extr. de Cleric. vel Monach.

CAP. XIX.

Thesaurus.

Axioma I.

Thesaurizare non debent parentibus filii, sed contra. c. cum *Apostolus 6. extr. de censib.*

II.

Quoties quis thesaurum in suo prædio licitis mediis invenit, toties eundem suum facit; ratio consistit in jure accessionis, juxta quod omne id, quod sub fundo meo deprehenditur perpendiculariter usque ad centrum terræ, meum est. Si ergo thesaurum in prædio meo vel casu fortuito vel data operâ invenerim, meus est, etiam si adhibuerim virgulam Mercuriale; nam & hoc medium habetur pro licito in metallifodinis. Hinc ei dolus non potest imputari, qui id agit, quod alii comi- muniter agere conluerunt. Bart. *in l. si pignore 22. §. ult. ff. de pign. alt. conf. Speidel. Theb. Præli. rot. Schas.*

III.

Quoties quis thesaurum in loco non suo in- venit fortuitò, toties pro dimidio suum facit. l. un. C. de thesaur. Quia Deus inventore potissimum usus est tanquam instrumento benefaciendi domino loci: æquum est ergo, ut hic inventori loco premii aliquid relinquit, cuius summam de- terminavit Imperator n. d. l. un. Ita quoque usufructarius thesaurum in fundo usufructuario inventem dividit, Carpzov. P. 2. C. 53. def. 6. Idem est in marito, si in fundo dotali, in credi- tore, si in hypothecâ invenerit l. 63. §. fin. ff. de acquir. R. D.

Limita: modò non data operâ vel artibus ma- gicis invenierit, sic enim totus pertinet ad loci do- minum, ne hic alioquin jure suo absque ulla culpâ præteretur.

IV.

Quoties de domino pecunia ullo modo pro- babiliter constat, toties thesaurus non est. Quia sic est alicuius. Et ita pecunia proprietario restituenda. l. 31. §. 1. ff. de A. R. D. Hinc igitur num- mi in veste venditâ reperti non sunt thesauri, sicut nec moneta novæ formæ in terra reperta Carpz P. 2. C. 53. def. ult. Hinc idem circa hanc ju- ris, quod alias in re inventa.